

Calievallei, Tielen

Kasterlee, Antwerpen

2023C348

ARCHEOLOGIENOTA

VERSLAG VAN RESULTATEN

BUREAUONDERZOEK

VLAAMS ERFGOED CENRTRUM [VEC]

2440 GEEL

LIESDONK 5

AUTEUR:

A. Schoups

ERKEND ARCHEOLOOG:

A. Schoups (OE/ERK/Archeoloog/2020/00015)

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. BUREAUONDERZOEK	3
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.1.2 Het projectgebied	6
1.2 ASSESSMENTRAPPORT	13
1.2.1 Assessment	13
1.3 VERWACHTING EN CONCLUSIES	15
BIBLIOGRAFIE	16
BIJLAGE	17

INLEIDING

De initiatiefnemer plant verschillende natuurherstelwerken in de Calievallei te Tielen, een deelgemeente van Kasterlee. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 66203m², terwijl de oppervlakte van de geplande bodemingrepen ongeveer 2448m² bedraagt.

Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone die deels bestemd is als militair domein, natuurgebied en landschappelijk waardevol agrarisch gebied. Het plangebied situeert zich niet binnen een vastgestelde archeologische zone, een archeologische site of een gebied waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 1000m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 3000m² bedraagt en de aanvrager publiekrechtelijk is.

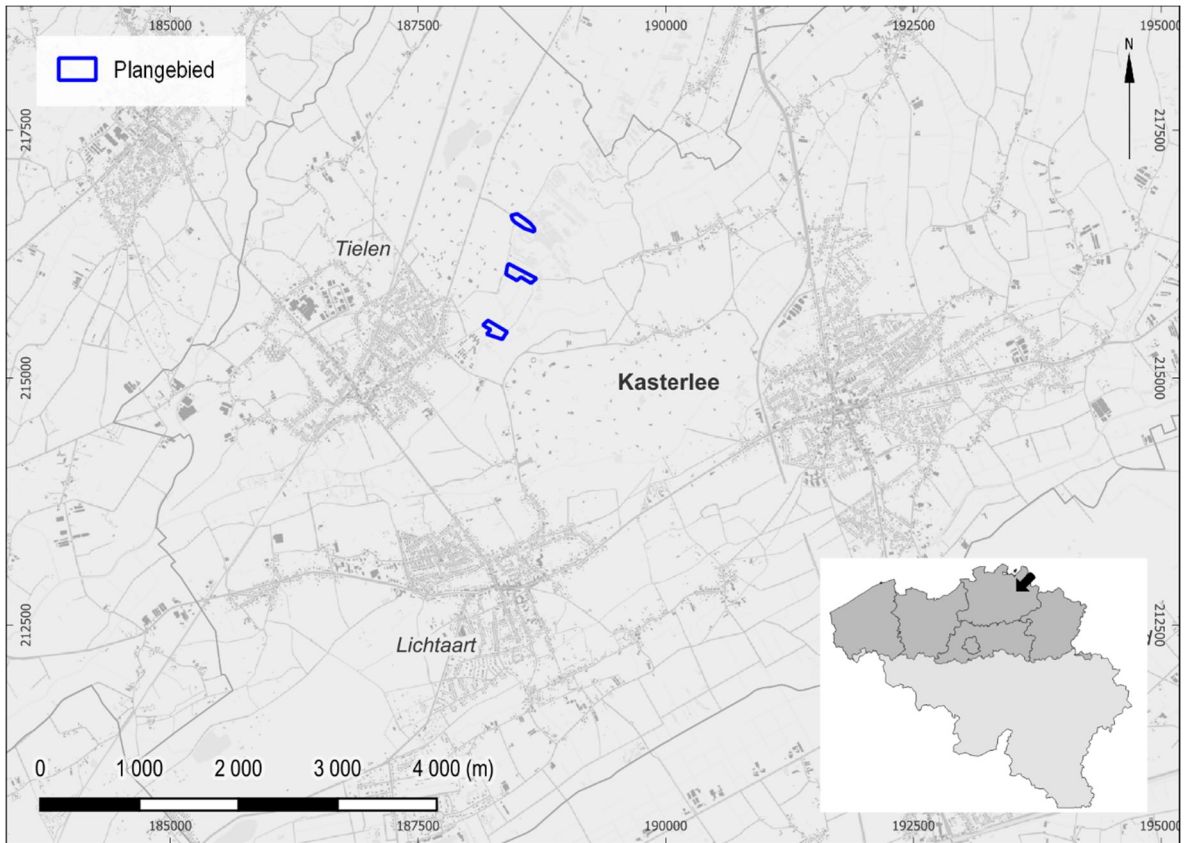
Het Vlaams Erfgoed Centrum (VEC) is aangesteld om een archeologienota op te stellen, die in de eerste plaats zal bestaan uit een bureaustudie, met het oog op een advies zoals uitgesteld vooronderzoek, een opgraving en/of werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. BUREAUONDERZOEK

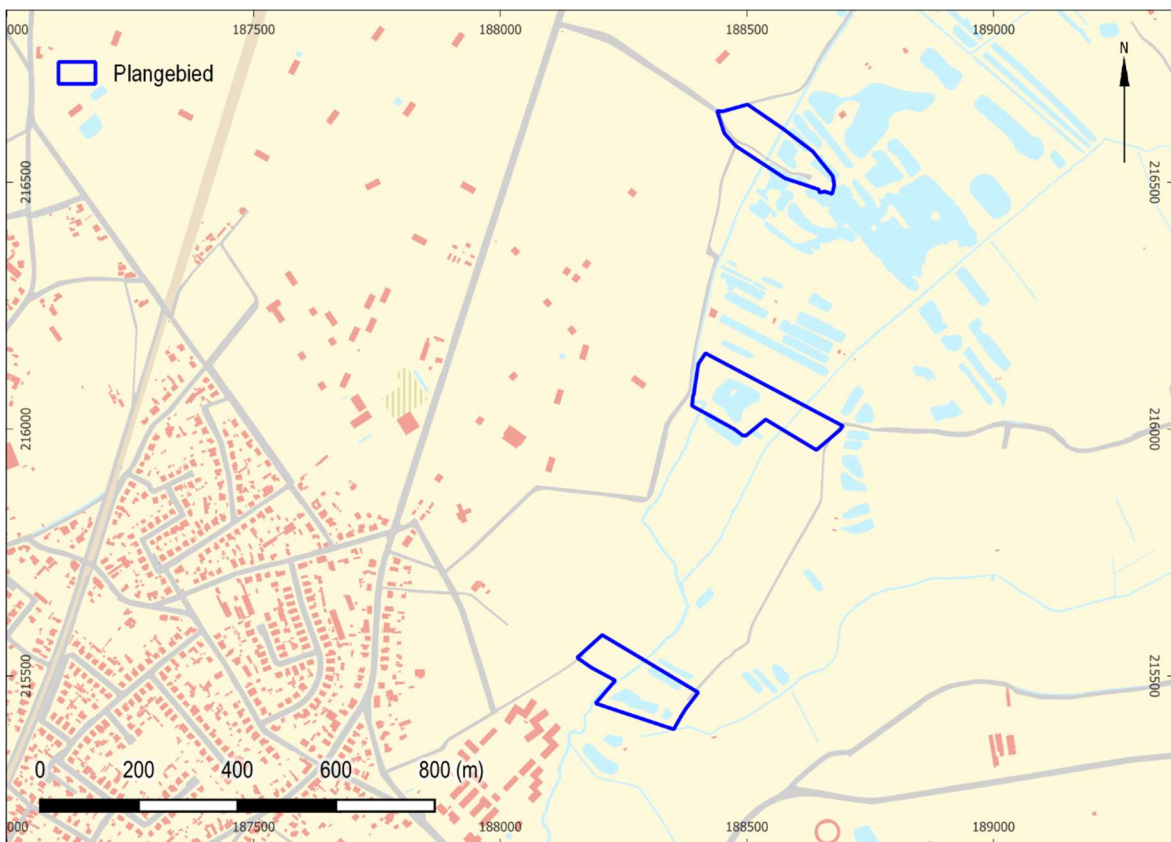
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2023C348	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0071	
BOUNDING GEOMETRY	X ₁ : 188.504	Y ₁ : 216.654
	X ₂ : 188.357	Y ₂ : 215.387
KADASTER	<p>Locatie 1: Gemeente Kasterlee, afdeling 3/Tielen, sectie B, nummers 274, 265, 192D, 193C, 194C, 195A, openbaar terrein.</p> <p>Locatie 2: Gemeente Kasterlee, afdeling 2/Lichtaart, sectie A, nummers 1139A, 1136. Gemeente Kasterlee, afdeling 3/Tielen, sectie B, nummers 216A, 217, 218.</p> <p>Locatie 3: Gemeente Kasterlee, afdeling 3/Tielen, sectie B, nummer 359F. Gemeente Kasterlee, afdeling 2/Lichtaart, sectie A, nummers 1075C, openbare terreinen.</p>	
SITUERING PLANGEBIED	Callievallei, Tielen, gemeente Kasterlee	
PLANNEN INITIATIEFNEMER	Werken in functie van natuurherstel.	

Figuur 1: Ruime situering projectgebied op de GRB-basiskaart (© geopunt)

Figuur 2: Situering projectgebied op de GRB-basiskaart (© geopunt)

1.1.1.1 *Doelstelling en vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied*

“Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.”

– CGP 4.0; p. 28

Op basis van dit bureauonderzoek zal aangetoond worden dat er geen verder onderzoek meer nodig is op bovengenoemde percelen. Dit kan aangetoond worden aan de hand van een beperkt aantal doorslaggevende aspecten, zodat een archeologienota met beperkte samenstelling mogelijk is.

Op basis van de confrontatie tussen de toekomstige werken en een beperkt aantal doorslaggevende aspecten uit de inschatting van de archeologische waarde van het onderzochte gebied kan aangetoond worden dat :

- Verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid niet zal leiden tot nuttige kenniswinst.
- De toekomstige werken enkel een beperkte bijkomende verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed.

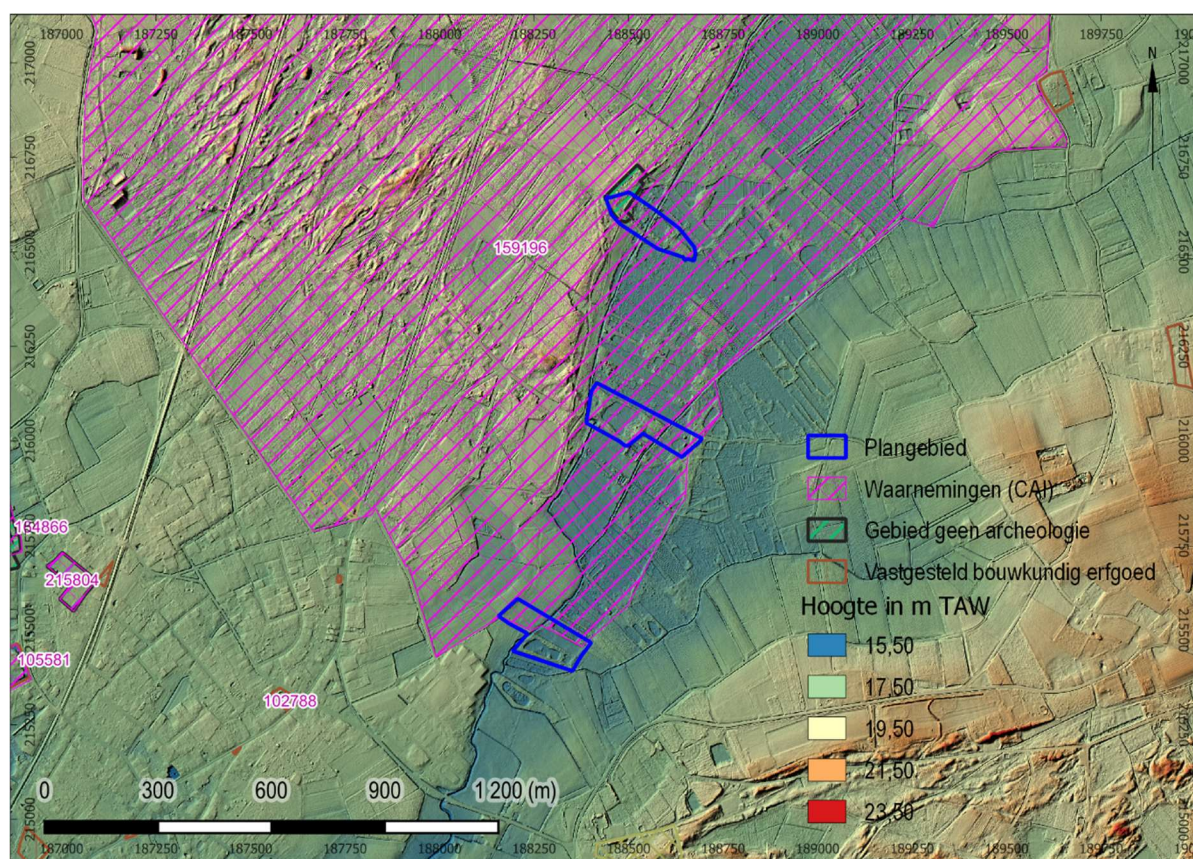
1.1.2 Het projectgebied

1.1.2.1 Archeologische voorkennis

Binnen het plangebied heeft, voor zover bekend, nog geen eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

Een groot deel van het plangebied valt echter samen met een waarneming uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI). Deze waarneming (CAI 159196) handelt over een slagveld uit 1597 en valt ongeveer samen met een militair domein. De afbakening is gebaseerd op het toponiem Tienenheide, waaronder de slag bij Turnhout bekend staat. De Slag op de Tienenheide werd in 1597 uitgevochten tussen de geconfedereerden en het Spaanse leger.¹

Verder overlapt het noordelijke deel van het plangebied deels met een zone waar geen archeologie meer te verwachten is. Het gaat om een oppervlakte van ongeveer 3448m² waar dus geen archeologie meer verwacht wordt.²

Figuur 3: Situering projectgebied op de hoogtekaart met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/159196>, geraadpleegd op 14/06/2023.

² Gebied 1909; <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/122752>, geraadpleegd op 14/03/2023.

1.1.2.2 *Ruimtelijke situering en huidige situatie*

Het plangebied is ten noordoosten van de dorpskern van Tielen gelegen, een deelgemeente van Kasterlee. Het meest noordelijke deel van het plangebied situeert zich op ongeveer 1,5km van de parochiekerk Sint-Margaretha. Het gebied maakt deel uit van de Calievally, dat samen met Tielenheide, Tielenkamp en Winkelsbroek een groot aaneengesloten natuurgebied vormt ten zuiden van Turnhout.

Het onderzoeksgebied bestaat uit drie delen. Het meest noordelijke deel (zone 1) is aan de wegen Volkers en Balderij gelegen. Het gebied wordt in twee delen gedeeld door de Grote Calie. Ten noordwesten van deze beek is het gebied grotendeels bebost en ten zuidoosten ervan zijn enkele poelen gelegen. In het zuiden is een beheerweg gelegen, die de Grote Calie kruist via een bestaande brug.

Figuur 4: Foto vanuit het noordwesten getrokken met zicht op de Grote Calie en de poelen in zone 1. (Bron: opdrachtgever)

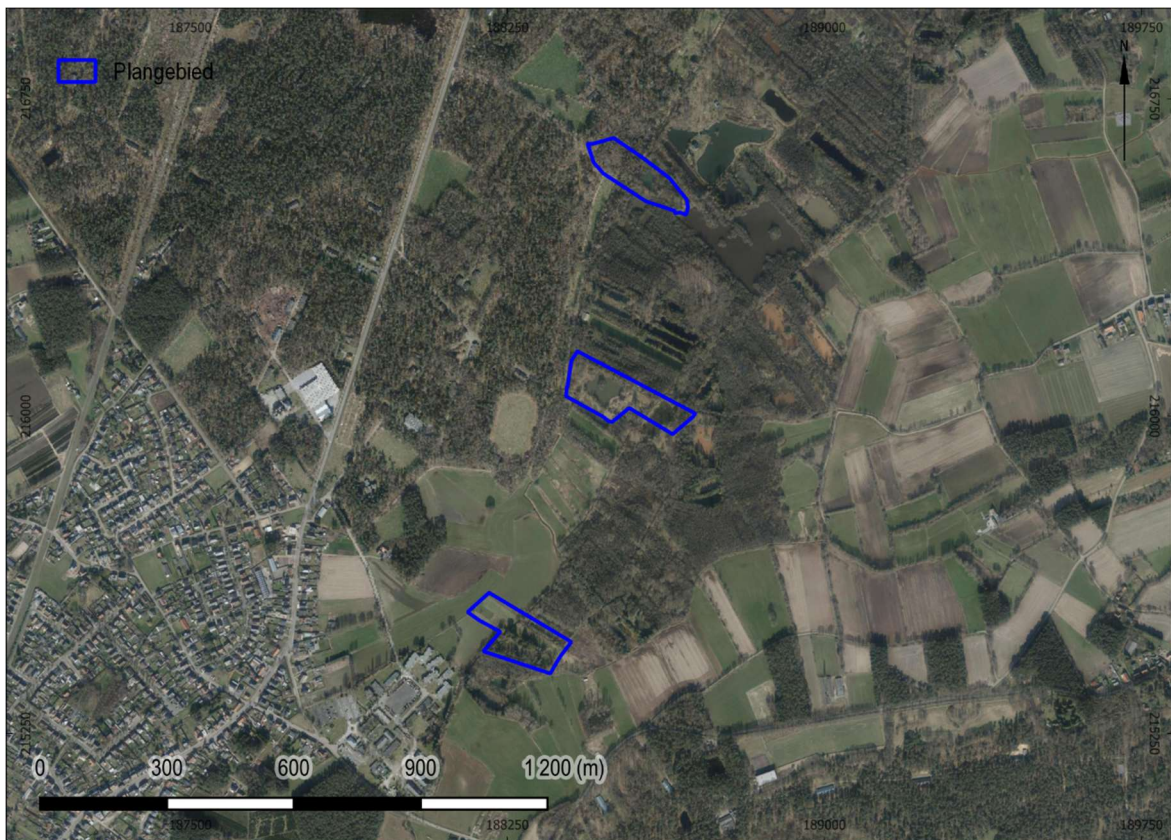
Figuur 5: Foto vanuit het zuidoosten getrokken met zicht op de onverharde weg en de bestaande brug in zone 1. (Bron: opdrachtgever)

De centraal gelegen zone (zone 2) situeert zich tussen de wegen Balderij en Daslander. In het westen wordt het gebied van de weg gescheiden door de Grote Calie en in het oosten wordt het doorkruist door de Kleine Calie. Tussen de twee beken is een grote poel gelegen en in het oosten is een kleinere poel aanwezig. Verder is het gebied deels bebost en deels in gebruik als grasland.

De meest zuidelijke zone (zone 3) is tussen het Gaillypad en Daslander gelegen en grenst in het zuiden aan de Roeijkensloop, een zijbeek van de Grote Calie. De Grote Calie zelf stroomt centraal door het gebied. Ten noordwesten van de beek, is het gebied in gebruik als akker- en/of weiland en ten zuidoosten ervan is het gebied deels bebost en is een poel gelegen. In deze zone zijn twee bruggen aanwezig. De zuidelijke brug wordt via een bestaand wandelpad verbonden met het Gaillypad.

Figuur 6: Foto vanuit het zuidwesten getrokken met zicht op de bestaande brug in zone 3. (Bron: opdrachtgever)

Figuur 7: Situering plangebied op de meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

1.1.2.3 *Geplande bodemingrepen*³

Het doel van de geplande werken is om het natuurgebied toegankelijker en zichtbaarder te maken voor bezoekers en op die manier een betere communicatie en voorlichting over de aanwezige natuurwaarden te creëren.

De werken worden hieronder per zone besproken en de plannen worden in bijlage toegevoegd (bijlage 1).

Zone 1

In het meest noordelijk gelegen gebied worden de aanleg van twee vlonderpaden, een brug, wilgenvlechtwerk met poort, een uitkijktoren en een halverharde weg gepland.

Vlonderpaden

Het eerste vlonderpad komt in het noordwesten van het gebied te liggen en zal de bestaande weg met de geplande brug over de Grote Calie verbinden. Aan de overkant van de brug start het tweede vlonderpad, dat meer naar het oosten zal aansluiten op een onverhard wandelpad.

Het eerste pad krijgt een lengte van ongeveer 100m, terwijl het tweede ongeveer 60m lang wordt. De paden krijgen een breedte van 1,2m en het loopvlak, bestaande uit 14cm brede eiken planken, komt op ongeveer 30cm boven het maaiveld te liggen. De vlonders zullen gefundeerd worden op palen met een diameter van 12 tot 14cm. Deze palen komen op maximum 2m van elkaar te liggen en zullen tot de vaste grond of 80cm diep ingeheid worden. Ongeveer halverwege het eerste pad wordt een uitwijkstrook voorzien van 2m breed en 5m lang. Deze strook sluit aan op het vlonderpad en wordt op een gelijkaardige manier aangelegd. Ook het tweede pad krijgt een uitwijkstrook met dezelfde afmetingen. Deze strook wordt meteen na de brug voorzien.

Brug

De twee vlonderpaden zullen via een nieuwe brug over de Grote Calie met elkaar verbonden worden. De brug wordt 6,6m lang en wordt op betonnen landhoofden geplaatst. Deze landhoofden zijn 2m breed, 1,4m lang en 1,36m diep. Ze worden in de grond verankerd door micropalen die diep in de grond geboord worden.

Wilgenvlechtwand en poort

In het oosten van zone 1 wordt een wilgenvlechtwand met poort voorzien over een lengte van 99m. Om de wand te realiseren worden om de 60cm palen geplaatst en ingeheid tot op de vaste grond of 60cm diep. Deze palen hebben een diameter van 8 tot 10cm.

De poort wordt vastgezet met twee vierkante grondpalen van elk 15cm breed. Deze palen worden met behulp van gestabiliseerd zand in de grond vastgezet en zullen tot ongeveer 85cm diep reiken. Centraal wordt een grondgrendel geplaatst. Deze is 45cm lang en wordt eveneens met behulp van gestabiliseerd zand vastgezet. Deze zal tot 50cm diep reiken.

³ Grotendeels gebaseerd op een beschrijvende nota van de opdrachtgever.

Uitkijktoren

In het oosten van deze zone, nabij de wilgenvlechtwand, zal een uitkijktoren geplaatst worden. Deze zal bestaan uit drie verdiepingen en wordt 11,24m hoog. De toren wordt geplaatst op een 20cm dikke betonnen plaat, die een oppervlakte van ongeveer 55m² zal beslaan. De plaat zal op veertien micropalen rusten, die diep in de bodem geboord worden.

Halfverharde weg

In het zuiden van zone 1 is momenteel een onverharde weg gelegen. Delen van de weg bevatten reeds steenpuin in de bedding, maar is momenteel in een zeer slechte staat. Aangezien dit de enige toegangsweg is, is het belangrijk om de weg te herstellen en te verstevigen.

De weg wordt over een lengte van 182m half verhard. De weg zal over een breedte van 3m tot een diepte van 10cm -mv uitgekofferd worden. Hierna zal een laag betonpuin aangebracht worden.

Onverharde wandelpaden

Tot slot worden nog enkele onverharde wandelpaden gecreëerd. Het gaat om een pad met een lengte van 42m, tussen de vlonder en de halverharde weg en een pad van 13m lang tussen de weg en de uitkijktoren. De aanleg van deze paden gaat niet gepaard met bodemingrepen. Waar nodig er enkel ge(bos)maaid worden om het pad vrij te maken.

Zone 2

In de centraal gelegen zone zullen vier nieuwe vlonderpaden, een brug en een vogelkijkhut aangelegd worden.

Vlonderpaden

Het eerste vlonderpad komt in het zuidwesten van zone 2 te liggen en krijgt een lengte van 105m. Dit pad zal twee nieuwe onverharde wandelpaden met elkaar verbinden. Een tweede vlonder met een lengte van 10m zal de geplande vogelkijkhut met een onverhard wandelpad verbinden verder worden nog twee vlonderpaden gepland aan weerskanten van een nieuwe brug. Deze krijgen een lengte van 40m en 71,4m.

De paden worden 1,2m breed en worden op dezelfde manier aangelegd, zoals hierboven reeds besproken werd. Er wordt maar één uitwijkstrook voorzien en dit in het zuidwesten van het gebied.

Vogelkijkhut

Centraal in het gebied, nabij een grote vijver, wordt een vogelkijkhut gepland. Deze krijgt een oppervlakte van 12m² en zal op zes vierkante palen met een breedte van 15cm geplaatst worden. Deze worden tot minstens 95cm de grond ingeheid. De hut komt zo op ongeveer 55cm boven het maaiveld te liggen.

Brug

Om de Kleine Calie over te kunnen steken wordt een nieuwe brug met een lengte van 5,4m voorzien. De landhoofden van de brug krijgen dezelfde afmetingen en worden op eenzelfde manier verankerd als de brug die hierboven reeds besproken werd.

Onverharde wandelpaden

In zone 2 worden vier nieuwe onverharde wandelpaden gecreëerd. De totale lengte van de onverharde paden in deze zone bedraagt ongeveer 150m.

Zone 3

In zone 3 zal de bestaande brug afgebroken worden en zal iets meer naar het noorden een nieuwe brug gebouwd worden. Het wandelpad in het westen van het gebied werd in 2022 reeds verplaatst.

Brug

De nieuwe brug krijgt een lengte van 9m. De landhoofden krijgen dezelfde afmetingen en worden op dezelfde manier verankerd als de andere twee bruggen.

Onverharde wandelpaden

Ten oosten van de nieuwe brug wordt een onverhard wandelpad voorzien met een lengte van 276m. Dit pad verbindt de brug met de weg Daslander.

Extra maatregelen

Tijdens de werken zullen maatregelen getroffen worden om de ondergrond zoveel mogelijk te beschermen. Zo zullen indien nodig rijplaten geplaatst worden.

1.2 ASSESSMENTRAPPORT

1.2.1 Assessment

Het plangebied is in de vallei van de Calie gelegen en behoort deels tot het militair domein Tielenheide. De Britse legerbasis ontstond in 1953 ten noordoosten van Tielen en loopt door tot over de gemeentegrens met Turnhout. In 1967 verlieten de Britten de basis en werd het overgenomen door het Belgische leger. Het complex staat momenteel grotendeels leeg. Het militair domein beslaat een oppervlakte van ongeveer 450ha. Het gebied bestaat voornamelijk uit bos, afgewisseld met moerassige percelen, vennetjes en weilanden.⁴

De geplande werken bestaan uit de aanleg van vlonderpaden, drie bruggen, een uitkijktoren, een vogelkijkhut, wilgenvlechtwerk met poort en enkel onverharde wandelpaden. De oppervlakte van de bodemingrepen bedraagt minder dan 2448m², verspreid over drie locaties met een totale oppervlakte van 66203m².

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste geplande ingrepen.

Aard ingreep	Oppervlakte	Diepte
Vlonderpaden		80cm -mv
Zone 1	192m ²	
Zone 2	272,7m ²	
Bruggen		1,36m -mv (verankerd met micropalen)
Zone 1	16m ²	
Zone 2	13,6m ²	
Zone 3	20,8m ²	
Wilgenvlechtwerk (zone 1)	99m lang	60 – 85cm -mv
Uitkijktoren (zone 1)	55m ²	20cm -mv (verankerd met micropalen)
Vogelkijkhut (zone 2)	12m ²	95cm -mv
Halfverharde weg (zone 1)	546m ²	10cm -mv

De impact van de geplande werken op het bodemarchief zal eerder beperkt blijven. Zo worden de vlonderpaden, het wilgenvlechtwerk en de vogelkijkhut allemaal op palen geplaatst, die in de bodem geheid worden tot de vaste grond. Ter hoogte van de vlonderpaden worden de palen (12 – 14cm breed) ongeveer 2m van elkaar geplaatst. Ter hoogte van het wilgenvlechtwerk komen de palen (15cm breed) dichter bijeen te liggen, namelijk op 60cm van elkaar en de vogelkijkhut zal op zes vierkante palen (15cm breed) geplaatst worden. Het gaat dus niet om een groot aaneengesloten vlak dat verstoord zal worden, maar wel om puntlocaties.

Ter hoogte van de geplande bruggen blijft de bodemverstoring beperkt tot de landhoofden, die op micropalen geplaatst zullen worden. De zes landhoofden hebben telkens een oppervlakte van 2,8m² en zullen tot een diepte van 1,36m -mv reiken. De uitkijktoren wordt op een betonnen plaat geplaatst, die ook op micropalen gefundeerd wordt. De betonnen plaat

⁴ <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/14419>, geraadpleegd op 15/06/2023.

heeft een oppervlakte van 55m² en is 20cm dik. Ook hier gaat het dus om erg lokale verstoringen van een beperkte omvang.

Het verharderen van de bestaande weg in zone 1 beslaat een grotere oppervlakte, namelijk 546m². De werken zullen echter niet dieper reiken dan 10cm -mv en bovendien gaat het om een lange smalle zone van amper 3m breed.

De onverharde wandelpaden werden niet opgenomen in bovenstaande tabel, aangezien de aanleg hiervan niet gepaard gaat met bodemingrepen. Ter hoogte van deze paden zal hoogstens ge(bos)maaid worden. Verder zullen tijdens de werken, indien nodig, maatregelen getroffen worden om de ondergrond te beschermen, door bijvoorbeeld het gebruik van rijplaten.

De verwachte verstoring van de ondergrond zal dus erg beperkt blijven. Bovendien gaat het telkens om kleine oppervlaktes en/of lange smalle structuren die verspreid liggen over een groot gebied. Verder archeologisch onderzoek zou dus hoogstens een erg versnipperde kenniswinst opleveren, daar eventuele sporen en resten niet in een grotere context geplaatst kunnen worden. Aangezien het gebied ingericht wordt als natuurgebied is de kans ook klein dat aangrenzende zones in de toekomst onderzocht zullen worden.

1.3 VERWACHTING EN CONCLUSIES

Op basis van de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat de geplande werken maar een beperkte bedreiging vormen voor eventueel aanwezige archeologische resten en sporen en dat bijkomend verder archeologisch onderzoek hoogstens een erg versnipperde kenniswinst kan opleveren. De werken beperken zich tot kleine oppervlaktes en lange smalle structuren verspreid over een groot gebied. Verder archeologisch onderzoek zou dus enkel een versnipperde kenniswinst opleveren, wat betekent dat de verwachte kenniswinst niet zal opwegen tegen de kosten van verder onderzoek. Op basis hiervan wordt de vrijgave van het projectgebied geadviseerd.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Agentschap Onroerend Erfgoed, 2019: *Code van Goede Praktijk voor de uitvoering en rapportage over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4,0*, Brussel.

De Clercq, W., M. Bats, P. Laloo, J. Sergeant & P. Crombé, 2011: Beware of the known. Methodological issues in the detection of low density rural occupation in large-surface archaeological landscape-assessment in Northern-Flanders (Belgium), in: G. Blancquaert, F. Malrain, H. Stäuble & J. Vanmoerkerke (red.): *Understanding the Past: A Matter of Surface-Area. Acts of the XIIIth Session of the EAA Congress Zadar, 2007*, 73-89.

Deeben, J., 1999: *The Known and the Unknown: the Relation between Archaeological Surface Samples and the Original Palaeolithic and Mesolithic Assemblages*. Amersfoort (Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek), 9-32.

Van Gils, M. & E. Meylemans, 2019: *Prospecteren naar steentijd artefactensites - versie 1*, Brussel.

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*. Universiteit Gent.

KAARTMATERIAAL

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris [1771-1778]

Atlas der Buurtwegen d.d. 1842

Topografische kaart van Vandermaelen d.d. 1846 – 1854

Popp-kaart d.d. 1842-1879

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://cartesius.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://loket.onroenderfgoed.be>

<https://id.erfgoed.net>

<https://geo.onroenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Ruime situering projectgebied op de GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Situering projectgebied op de GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 3: Situering projectgebied op de hoogtekaart met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).	6
Figuur 4: Foto vanuit het noordwesten getrokken met zicht op de Grote Calie en de poelen in zone 1. (Bron: opdrachtgever).....	7
Figuur 5: Foto vanuit het zuidoosten getrokken met zicht op de onverharde weg en de bestaande brug in zone 1. (Bron: opdrachtgever).....	8
Figuur 6: Foto vanuit het zuidwesten getrokken met zicht op de bestaande brug in zone 3. (Bron: opdrachtgever)	9
Figuur 7: Situering plangebied op de meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt).....	9

CHRONOLOGISCH KADER

